

STRESZCZENIE

Celem pracy jest zaproponowanie wykładni przepisów dotyczących orzekania pod nieobecność oskarżonego na rozprawie głównej, w sposób gwarantujący rzetelne postępowanie, zgodne ze standardem konstytucyjnym, konwencyjnym oraz wynikającym z dyrektywy unijnej 2016/343. W tych obszarach, w których pożądanego rezultatu nie można było osiągnąć w drodze wykładni, sformułowane zostały propozycje zmian przepisów kodeksu postępowania karnego, aby zagwarantować oskarżonemu w pełni świadome i dobrowolne zrzeczenie się prawa do obecności na rozprawie głównej. W wyniku zmiany modelu udziału oskarżonego podczas procedowania, wprowadzonej ustawą z dnia 27 września 2013 r., która polegała na rezygnacji z jego obligatoryjnego stawiennictwa na rozprawie, wprowadzono szereg gwarancji zabezpieczających jego interesy procesowe. Od wejścia w życie ustawy z dnia 11 marca 2016 r. nowy model udziału oskarżonego w rozprawie funkcjonuje w zmienionym otoczeniu normatywnym. Na skutek wyeliminowania instytucji, które miały rekompensować oskarżonemu brak obowiązku uczestnictwa w postępowaniu, doszło do znacznego obniżenia poziomu jego gwarancji procesowych. W niniejszej pracy analizie poddano standardy europejskie wyznaczone przez orzecznictwo strasburskie oraz wskazane w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/343 i zestawiono je z aktualnymi przepisami polskiej procedury karnej. Analizy przeprowadzone w rozprawie doktorskiej pozwalają sformułować tezę, że pozostawiając w systemie prawa model udziału oskarżonego w rozprawie głównej i koncepcję zrzeczenia się prawa do udziału w rozprawie wprowadzone ustawą z dnia 27 września 2013 r., przy jednoczesnym wyeliminowaniu niektórych gwarancji procesowych, nowelizacja marcowa wprowadziła rozwiązania niespójne systemowo, które nie gwarantują oskarżonemu możliwości świadomego i skutecznego zrzeczenia się prawa do udziału w rozprawie głównej. Praca zawiera sformułowane postulaty *de lege ferenda* mające na celu zapewnić odpowiednią ochronę praw oskarżonego, w szczególności tego, który z powodu pozbawienia go wolności nie jest w stanie swobodnie decydować o swoim uczestnictwie w procesie.

W rozdziale pierwszym zbadano normy konstytucyjne i orzecznictwo TK pod kątem standardu rzetelnego postępowania w zakresie udziału oskarżonego w rozprawie głównej i orzekania *in absentia*. W kolejnych podrozdziałach zaprezentowano europejski standard rzetelnego postępowania w kwestii procedowania pod nieobecność oskarżonego, rozpatrując go w dwóch aspektach – pod kątem orzecznictwa strasburskiego i dyrektywy 2016/343 w sprawie *wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności*

na rozprawie w postępowaniu karnym.

W rozdziale historycznym przedstawiono, jak na przestrzeni lat dokonywała się ewolucja reguł udziału oskarżonego w rozprawie głównej. Poszczególne etapy tej ewolucji wyznaczają daty kodyfikacji polskiego postępowania karnego – lata 1928, 1969, 1997. Z każdą następną nowelizacją dochodziło do kolejnych ograniczeń w stawiennictwie oskarżonego na rozprawie, na rzecz przyspieszenia i ekonomiki postępowania.

Rozdział trzeci koncentruje się na zasadach prowadzenia rozprawy głównej pod nieobecność oskarżonego na gruncie obecnie obowiązujących przepisów karnoprosesowych. W pierwszej kolejności wskazano, że prawo oskarżonego do udziału w rozprawie wiąże się z określonymi obowiązkami po stronie organów procesowych. Dotyczą one w szczególności pouczenia podsądnego o uregulowaniach związanych ze stawiennictwem na rozprawę oraz zawiadomienia o terminie rozprawy. Zwrócono uwagę na skutki braku należytego usprawiedliwienia nieobecności przez oskarżonego oraz na konsekwencje zmiany przepisów w trakcie toczącego się postępowania. Następnie wskazano przypadki, gdy pomimo obligatoryjnej obecności oskarżonego na rozprawie, postępowanie toczy się bez jego udziału. Kolejny podrozdział dotyczy sytuacji procesowej oskarżonego pozbawionego wolności, który złożył wniosek o doprowadzenie na rozprawę. Podjęto próbę wykładni art. 353 § 3 i § 5 k.p.k. w sposób zapewniający osadzonemu rzetelny proces, zauważając przy tym pojawiające się rozbieżności w piśmiennictwie.

Na treść czwartego rozdziału składa się zagadnienie realizowania prawa do obrony za pośrednictwem obrońcy z urzędu przez oskarżonego nieobecnego na rozprawie głównej. Na wstępie wskazano przesłanki wyznaczenia obrońcy z urzędu. Następnie prowadzono rozważania dotyczące biegu terminu do złożenia wniosku o obrońcę z urzędu, poświęcając szczególną uwagę sytuacji procesowej oskarżonego pozbawionego wolności.

W ostatniej części niniejszej pracy dokonano oceny prawa oskarżonego nieobecnego na rozprawie głównej pod kątem możliwości uruchomienia kontroli odwoławczej orzeczenia. Analizie poddano kwestię, czy art. 422 § 1 k.p.k. w zmienionym otoczeniu normatywnym wprowadza niższy standard ochrony uprawnień procesowych oskarżonego w porównaniu do stanu prawnego sprzed nowelizacji z 2015 r. Szczególna sytuacja procesowa osadzonych wymaga, aby zwrócić uwagę na konsekwencje zmiany przepisów dotyczących doręczania wyroków dla tej kategorii oskarżonych. Rozważając to zagadnienie wskazano na problemy związane z nową przesłanką doręczenia wyroku takiemu osadzonemu – uprzedniego złożenia wniosku o doprowadzenie na termin rozprawy, na którym ogłoszono wyrok. Wątpliwości interpretacyjne pojawiły się zwłaszcza po zestawieniu tego uregulowania z przepisami

odnoszącymi się m.in. do zawiadamiania o kolejnym terminie rozprawy przerwanej i wnioskowaniu o doprowadzenie. Dążono do wykładni tych unormowań w sposób najbardziej progwarancyjny dla oskarżonego, aby zapewnić zgodność ze standardem wyznaczonym przez Konstytucję, EKPCz i dyrektywę 2016/343. Podjęto również rozważania na temat wyznaczenia obrońcy z urzędu w celu sporządzenia apelacji. Zastanawiano się nad kwestią, czy powołany adwokat lub radca prawny uzyskuje wydłużony czas do zaskarżenia orzeczenia, ze względu na to, że został wyznaczony już w momencie biegu terminu do złożenia środka zaskarżenia. Dostrzeżono niespójności pojawiające się zwłaszcza na etapie doręczania wyroków, które zostały ogłoszone pod nieobecność oskarżonego oraz w zakresie zasad wskazania początku biegu terminu do złożenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem.

SUMMARY

The main goal of the thesis is proposing an interpretation of the provisions on adjudication in the absence of the accused at the main hearing, in a way that guarantees a fair trial in judicial proceedings, in accordance with the constitutional and conventional standards and Directive (EU) 2016/343. Amendments were proposed to the Code of Criminal Procedure in order to guarantee the accused complete and voluntary waiver of the right to participate in the main hearing. As a result of changes in the model of the participation of the accused during the proceedings, introduced by the Act of 27 September 2013, which deleted the mandatory presence of the accused at the first-instance hearing, a number of guarantees were introduced to secure his procedural interests. With the entry into force of the Act of 11 March 2016, the new model of the participation of the accused in the trial has been functioning in a changed normative environment. As a result of the elimination the institutions that were to compensate the accused for not having an obligation to participate in the proceedings, the level of his procedural guarantees was significantly reduced. In this thesis, it was considered European standards set by Strasbourg case-law and indicated in Directive (EU) 2016/343 of the European Parliament and of the Council were compared with the current provisions of the Polish criminal procedure. The analysis set out in the doctoral dissertation allows to formulate the thesis that, maintaining the model of the participation of the accused at the first-instance hearing and the concept of waiving the right to appear at the trial introduced by the Act of 27 September 2013, while eliminating certain procedural guarantees, the amendment of 11 March 2016 introduced measures systemically inconsistent, which do not guarantee the accused the possibility of a conscious and effective waiver of the right to appear at the main

trial. The thesis contains own postulates *de lege ferenda* aimed at providing adequate protection of the rights of the accused, in particular the one who, due to deprivation of his liberty, is not able to decide freely about his participation in the trial.

In the first chapter, constitutional norms and the jurisprudence of the Constitutional Tribunal were examined in terms of the standard of fair proceedings regarding the participation of the accused in the main hearing and adjudication in absentia. The other sections present the European standard of fair trial in the matter of proceedings in the absence of the accused, examining in two aspects - in terms of Strasbourg case law and Directive (EU) 2016/343 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings.

The historical chapter presents how the rules of the participation of the accused in the main trial have evolved over time. The stages of this evolution determine the dates of codification Polish criminal proceedings - 1928, 1969, 1997. With each subsequent amendment, there had appeared further restrictions on the presence of the accused at the trial, in order to accelerate the process.

The third chapter focuses on the principles of conducting the main hearing in the absence of the accused on the basis of Polish Code of Criminal Procedure. First, it was pointed out that the right of the accused to participate in the trial is connected to specific obligations of the agency conducting the proceedings. In particular they relate to the information of the accused on the regulations about appearing at the hearing and notifications of the hearing date. Attention has been drawn to the consequences of the unjustified lack of appearance in the court and the consequences of changing regulations during the pending proceedings. Subsequently, it has been indicated when, despite the mandatory presence of the accused at the trial, the proceedings were pending without his participation. The next section concerns the situation of an accused deprived of liberty who submitted a motion for an appearance to the court. An attempt has been made to interpret art. 353 (3) and (5) of the CCP in a way that ensures fair trial for an accused deprived of liberty, noticing discrepancies in the literature.

The content of the fourth chapter considers the issue of exercising the right of access to an ex officio appointed counsel by the accused who is absent at the main hearing. At the beginning, the requirements for the appointment of an ex officio defence counsel were indicated. The running of time-limit was considered to submit an application for legal aid, paying special attention to the situation of the accused deprived of liberty.

The last part of hereinafter thesis it is assessed the right of the accused who is absent at

the main hearing in terms of the possibility of starting an appeal review of the decision. The question whether art. 422 (1) of the CCP in a changed normative environment introduces a lower standard of protection of the procedural rights of the accused compared to the legal procedure prior to the amendment of Act of 27 September 2013.